

Izabela Ratman-Liwerska

Upowszechnianie wiedzy i nauki w polskich stowarzyszeniach kobiecych

Upowszechnianie nauki może być szeroko rozumiane jako upowszechnianie nie tylko wyników osiągniętych w toku poznawania rzeczywistości, lecz także kształtowanie określonego typu istnienia, określonego stylu życia, takiego mianowicie, w którym istnieje zainteresowanie światem, poszukiwania, refleksja, odpowiedzialność i twórczość. Nauka jest wartością życia organizującą lepsze warunki istnienia i skuteczniejsze sposoby działania. Nie może to być jednak jedyną wartością. W spokojnych i szczęśliwych czasach taka optymistyczna wizja nauki wydaje się uzasadniona. Jednak dziś, gdy wiemy już, że rezultaty nauki nie przesadzają o postępie, ale stają się przyczyną zagrożeń naszej cywilizacji, służąc siłom destrukcyjnym i dehumanizacyjnym, należy szukać nowych, właściwszych dróg upowszechniania nauki. Proponuje się m. in. dialog nauki i kultury, konieczność uwzględniania egzystencjalnych doświadczeń innych kultur, a także naukę alternatywnie rozumianą¹.

Obserwujemy przyspieszenie procesu zacieśniania więzi między nauką a praktyką i świadomością społeczną, w szczególności między nauką a techniką, sama jednak nauka nie przekształca rzeczywistości, stwarza tylko warunki umożliwiające takie przekształcenie, które może mieć różny walor zależny już od innych czynników. Takim czynnikiem staje się także popularyzacja, a ściślej jej merytoryczny program przekazywania wiedzy naukowej, którą w naszym systemie edukacyjnym cenimy najbardziej ze wszystkich jej rodzajów.

Nauka jest wartością zmienną, a jej upowszechnianie ulega reinterpretacji. Popularyzacja nauki w praktyce dziennikarskiej przekształca się w publicystykę naukową, a w działalności oświatowej staje się

---

¹ B. Suchodolski, *Perspektywy popularyzacji nauki*, [w:] *Teoria i praktyka upowszechniania wiedzy*, praca zbiorowa pod red. W. Okonia, Warszawa 1979, s. 30-45.

upowszechnianiem wiedzy o widocznych zastosowaniach praktycznych lub łączy się ze środkami i metodami sztuk dramatycznych. J. Kubin dowodzi, że wiedzą dla samego poznania interesują się tylko nieliczni miłośnicy nauki i odbiorcy utworów popularnonaukowych. Powszechnie natomiast występuje zainteresowanie wiedzą stanowiącą podstawę do działalności w codziennie pełnionych rolach społecznych. Wiedza naukowa stanowi tylko część takiej wiedzy. Ludzie interesują się wiedzą światopoglądową, dotyczącą pracy, wiedzą polityczną, techniczną, przyrodniczą, obywatelską, społeczną, encyklopedyczną, wiedzą wyjaśniającą sprawy miłości, współżycia małżeńskiego i wychowania dzieci, wiedzą o zdrowiu i odżywianiu. Poszczególne dyscypliny naukowe dostarczają jedynie fragmentów wiedzy w wymienionych obszarach tematycznych².

W andragogice, jednej z subdyscyplin pedagogicznych traktującej o wychowaniu dorosłych, rozróżnia się upowszechnianie wiedzy naukowej i popularyzację nauki³. W działaniach oświatowych chodzi przede wszystkim o wiedzę naukową, a nie, na przykład, o wiedzę metafizyczną lub potoczną. Nawet tak zwana wiedza praktyczna powinna uwzględniać osiągnięcia odpowiednich nauk specjalistycznych. W udostępnianiu i uprzystępnianiu dorobku nauki szerokiemu ogółowi nie stosuje się też klasyfikacji wiedzy naukowej według dyscyplin naukowych.

Kazimierz Wojciechowski, jeden z twórców socjalistycznej teorii wychowania i kultury dorosłych powątpiewa w wartość popularyzacji nauki według poziomów. Nie istnieje bowiem dla niego nauka kategorii pierwszej realizowana przez uczonych i specjalistów i nauka kategorii drugiej czy trzeciej dla tak zwanych prostych ludzi, których już dawno, *notabene*, nie utożsamia się z kategorią społeczno-zawodową robotnika i chłopca⁴.

W literaturze przedmiotu spotyka się różne poglądy w omawianym zakresie. Różnice te mogą wiązać się z różnymi tradycjami badawczymi i założeniami teoretycznymi. Bez względu na kwestie semantyczne wspólne rozważania dotyczą funkcjonowania systemu upowszech-

² J. Kubin, *Zainteresowania nauką i wiedzą w społeczeństwie polskim*, s. 70-78 i dalsze.

³ Zob. *Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*, Wrocław 1986, zwłaszcza hasło: *Popularnonaukowe książki i czasopisma*, s. 230-232.

⁴ K. Wojciechowski, *Wychowanie dorosłych*, Wrocław 1973, s. 323.

niania nauki w wymiarze praktycznym: szkołach i oświacie pozaszkolnej, instytucjach państwowych i społecznych, w wymiarze ogólnym i specjalistycznym. Wspólne jest również domaganie się trwałego i skutecznego systemu upowszechniania wiedzy naukowej w skali ogólnospołecznej⁵.

W reformowanych systemach edukacyjnych zgodnie z zasadami optymalizacji struktur i funkcji szkolnictwa unowocześniania procesów kształcenia oraz respektowania idei edukacji permanentnej, zmierza się do zorganizowania szerokiego frontu oddziaływań oświatowo-wychowawczych szkoły i form pozaszkolnych. Coraz częściej mówi się o globalnym lub całkowitym systemie wychowania jako o układzie tych wszystkich dróg, którymi do ludzi dociera wiedza naukowa, treści ideologiczne, wartości i wzory postępowania. Do instytucji wychowawczych zalicza się nie tylko te zorganizowane grupy społeczne, które swoją działalność podporządkowały głównie celom pedagogicznym, ale także i te, które w sposób poboczny realizują cele wychowawcze i oświatowe obok innych sobie właściwych. Niektórzy spośród socjologów i pedagogów upatrują w oddziaływaniach socjalizujących obserwowanych we współczesnych społeczeństwach szeroko rozumiane wpływy wychowawcze. Wpływy osobotwórcze dostrzegane w faktach uczestniczenia jednostek ludzkich w życiu zbiorowości zorganizowanych według przyjętych zasad i wzorów, bez względu na ich znaczenie dodatnie, a więc zgodne z celami wychowania lub ujemne, a więc przeczące celom pedagogicznym, uważane są przez nich za wychowawcze⁶.

Może istotnie wychowankami jesteśmy wszyscy i przez całe życie, a zmieniają się tylko rodzaje instytucji, formy i treści wychowawcze, maleje czynnik adaptacyjności i wzrasta rola innowacyjnego twórczego działania. Jednak wielu proponuje uznawać za instytucję edukacyjną tylko taką, która uważa wychowanie ludzi za sprawę szczególnie doniosłą dla szerszej zbiorowości, dysponuje urządzeniami materialnymi i środkami działania, pozwalającymi na wykonywanie publicznych funkcji kształcących i wychowujących, w dodatku stawia sobie te

---

⁵ J. Kubin, *Spoleczne systemy upowszechniania nauki i wiedzy w Polsce i w Anglii*, w tym tomie, s. 301-338.

⁶ Zob. m. in.: J. Szczepański, *Ogólne problemy systemu oświaty w Polsce i prace nad jego doskonaleniem*, [w:] *Kształcenie dla przyszłości*, „Polska 2000”, 1972, nr 2, s. 187; *Wychowanie i środowisko*, praca zbiorowa pod red. B. Passipi i T. Plicha, Warszawa 1979.

funkcje wśród celów realizacyjnych. Zatem instytucjami oświatowo-wychowawczymi byłyby tylko te, które świadomie i celowo podejmują się ról edukacyjnych i organizują procesy wychowawcze, przy czym nie muszą to być akurat szkoły⁷.

We współczesnych społeczeństwach przekazywanie wiedzy naukowej i nauki stanowi element szerszego systemu edukacyjnego i odbywa się nie tylko w szkołach, gdzie w zasadzie dominuje nauczanie odróżniane od popularyzacji, ale przede wszystkim poza nimi, gdzie staje się najważniejszym sposobem działania, obejmuje więc nie tylko młode pokolenie, ale i dorosłych, którzy są uważani za potencjalnych odbiorców popularyzacji nauki i ewentualnych realizatorów nauki w wymiarze amatorskim. Tym swoistym komunikowaniem zajmują się, jak to zauważono jeszcze w latach czterdziestych naszego wieku, nie tylko nauczyciele przekazujący wiedzę młodzieży podczas ogólnego procesu wychowawczego, ale także popularyzatorzy, czyli ci, którzy upowszechniają informacje naukowe i usiłują budzić zainteresowania teoretyczne u dorosłych czynnie uczestniczących w zorganizowanym społeczeństwie⁸.

W polskich stowarzyszeniach kobiecych, to jest w Lidze Kobiet Polskich i Kołach Gospodyń Wiejskich, masowych organizacjach społeczno-ideowych działających wśród kobiet o różnych zainteresowaniach i światopoglądzie, pracujących i niepracujących zawodowo, o różnym wieku, poziomie wykształcenia i specjalizacji, popularyzacja nauki i wiedzy naukowej obok wiedzy praktycznej zajmuje poważne miejsce. Miejsce to określane jest zmieniającymi się warunkami rzeczywistości, założeniami polityki oświatowej państwa socjalistycznego i przede wszystkim zainteresowaniami samych członkiń tego zorganizowanego ruchu społecznego. Za swój obowiązek podstawowy stowarzyszenia te uważają tworzenie warunków do należytego wypełniania przez kobiety funkcji obywatelskich, zawodowych i rodzinnych, umocnienie ich pozycji w życiu politycznym, społecznym i w gospodarce narodowej, podnoszenie rangi kobiety – działacza, pracownika, matki, organizatorki, życia domowego.

---

⁷ Patrz: R. Miller, *Socjologiażycia, wychowanie, psychoterapia*, Warszawa 1981; I. Ratman-Liwerska, *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet*, Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, 1984.

⁸ F. Znaniecki, *Społeczne role uczonych*, Warszawa 1984, s. 428.

Polskie kobiety współczesne zdobywają wykształcenie przeważnie w rozbudowanym systemie szkolno-wychowawczym, który dźwiga główny ciężar pracy edukacyjnej. W swoich stowarzyszeniach zaś pragną uzupełniać, pogłębiać lub odnawiać wiedzę w atrakcyjny i mało zobowiązujący sposób w formach pozaszkolnych kształcenia się. Stowarzyszenia zaś wychodzą tym pragnieniom naprzeciw organizując swoisty system upowszechniania wiedzy ogólnej i specjalistycznej, często też wiedzy zawodowej. System ten wbudowany jest w jeszcze szerszą strukturę organizacyjną, którą można nazwać systemem oświatowo-wychowawczym, jako że zakłada się w nim nie tylko działalność poznawczą w sensie dydaktycznym, to jest procesy nauczania i uczenia się, kształcenia i samokształcenia różnorodnych funkcji i sprawności instrumentalnych, ale także procesy wychowawcze, polegające na modelowaniu kierunkowych funkcji i sfer osobowości, charakteru i postaw, wartości i uczuć, woli działania w słusznych sprawach i ideach.

W szeroko zakrojonych badaniach⁹ funkcji społeczno-wychowawczej i oświatowej stowarzyszeń kobiecych, które przeprowadziłam w regionie północno-wschodnim kraju w latach 1979-1982 okazało się, że są one specjalną kategorią organizacji społecznej, która wykorzystując naturalne mechanizmy socjalizacyjne w kierunku wychowawczym równocześnie też zakłada i realizuje takie programy działania, które umożliwią aktywizację wychowawczą członkiń. Podobnie formułując programy swego działania i inne organizacje społeczne skupiające ludzi dorosłych, na przykład Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego w drugiej połowie lat osiemdziesiątych wprowadził pojęcie wychowania ekologicznego i realizował je w różnorodny sposób w postaci komisji i klubów przede wszystkim. Ma również na celu edukację obywatelską i odnowę moralną społeczeństwa.

Wiernie swym założonym celom i ideałom socjalistycznym stowarzyszenia kobiece podejmują trud kształtowania patriotycznych postaw i obywatelskiej świadomości członkiń, szerząc wśród nich wiedzę ogólną i zawodową, podnosząc poziom ideowy i kulturalny, krzewiąc zasadę życzliwości i tolerancji, zachęcając do twórczego uczestnictwa we wszystkich sferach życia kraju, starając się jednać wszystkie grupy i środowiska kobiece wokół programu rozwoju kraju, umacniania jego

---

⁹ I. Rałman-Liwerska, patrz: *Statut Ligi Kobiet Polskich*, Warszawa 1981, s. 1-5.

socjalistycznego ustroju i pełniejszego realizowania sprawiedliwości społecznej. Świadomość zadań wychowawczych, swoista autoidentyfikacja pedagogiczna, stwierdzona w procesie badawczym, oraz istniejące możliwości manipulowania różnorodnymi środkami wychowawczymi, stawia stowarzyszenia poddane badaniom w szeregu ogniw systemu oświatowego:

Odbywają się w nich nie tylko procesy adaptacji członkiń do życia w kulturze socjalistycznej, ale i procesy celowego wychowania realizowanego za pomocą świadomego tworzenia sytuacji wychowawczych, wyzwalających aktywność osobotwórczą. Prowadzone kierunki działań kulturalno-wychowawczych i oświatowych wskazują na przemyślany system kształcenia i wychowania. Realizuje się go w specjalnych placówkach, wyposażonych w potrzebne narzędzia pracy pedagogicznej: klubach kobiet, uniwersytetach powszechnych, kursach ogólnokształcących lub kształcących i doskonalących w zawodzie, poradniach prawnych i pedagogicznych, ośrodkach gospodarstwa domowego, szkołach matek, szkołach zdrowia i higieny, a także, co wskazuje na lansowany przez PZPR kierunek szerokiej egalitaryzacji i emancypacji, wyrażany nietradycyjalnym katalogiem ról społecznych kobiet, szkołach politycznego kształcenia. W takim rozumieniu stowarzyszenia kobiece są mikrosystemami oświatowo-wychowawczymi mającymi związek z podsystemami oświaty równoległej i placówek pozaszkolnych. Obok funkcji ideologicznych i innych specjalistycznych dla siebie zadań merytorycznych, pełnią funkcje pedagogiczne. Zbadane organizacje charakteryzują się otwartością funkcjonalną i zdecydowanymi cechami wyróżnialności, wśród których autoidentyfikacja pedagogiczna członkiń, tak jak w badaniach amerykańskich socjologów identyfikacja misji zawodowej, znajduje swe priorytetowe miejsce.

Działalność wychowawcza prowadzona jest według reguł pracy oświatowej i mieści się w ramach silnie zorganizowanej struktury elementów powiązanych ze sobą współzależnościowo. Są to elementy treściowe, organizacyjne i społeczne, czyli cele i normy inspirowane socjalistycznym systemem wartości i wzorów kulturowych oraz układy ról społecznych szeregowych i funkcyjnych członkiń, ugruntowane w ich motywacyjno-świadomościowej sferze osobowości. W mikrosystemach stowarzyszeniowych realizacja celów wychowawczych określonych w statutach i programach działania prowadzona jest za pomocą form pracy organizacyjnej, które najtrafniej jest nazwać

w języku andragogiki formami kształcenia permanentnego dorosłych. Ich klasyfikację wraz z dokładnym opisem przedstawiam w innym moim opracowaniu dotyczącym omawianego tu zagadnienia¹⁰.

Dziedzina wychowania intelektualnego i światopoglądowego przez działalność poznawczą jest w stowarzyszeniu kobiecym mocno rozbudowana. Stanowią ją różnorodne formy stosowane w zakresie poradnictwa, popularyzacji nauki, czytelnictwa, wdrażania postępu i samokształcenia, kursów i akcji szkoleniowych. Wychodząc naprzeciw aspiracjom poznawczym kobiet stowarzyszenia organizują sieć stałych placówek edukacji permanentnej, w których udostępnia się szerokiemu ogółowi kobiet dorobek nauki, pojmowanej jako system uzasadnionych twierdzeń i hipotez będących wynikiem odkrywczej działalności badawczej uczonych i stanowiących najwyżej rozwiniętą postać świadomości społecznej. Upowszechnianie osiągnięć nauki i dróg poznawania naukowego wiąże się w pracy oświatowo-wychowawczej stowarzyszeń kobiecych z rozbudzaniem własnej, organizacyjnej aktywności badawczo-naukowej. Wykorzystując kompetencje zawodowe, doświadczenie akademickie i zdolności badawcze swych członkiń zatrudnionych w instytucjach naukowych, organizacje kobiece nie tylko upowszechniają wiedzę naukową określonych dyscyplin, ale także inicjują i prowadzą własną działalność twórczą na polu nauki, opracowując analizy i ekspertyzy dla władz, i także potrzeb własnej organizacji, z zakresu funkcjonowania prawa, głównie prawa opiekuńczo-rodzinnego, warunków życia ludności, w tym przede wszystkim budżetów domowych i higieny żywienia rodzin, polityki społecznej, obyczajowości oraz genezy i rozwoju ruchu społecznego kobiet. Wyniki badań prezentowane są często na konferencjach, sympozjach i seminariach o charakterze naukowym lub popularno-naukowym. Ich organizacją zajmują się władze centralne stowarzyszeń, a istotną pomoc merytoryczną świadczą określone instytuty naukowe istniejące już poza nimi, na przykład Wojskowy Instytut Historyczny i Instytut Matki i Dziecka.

Zainteresowanie nauką charakteryzuje nie tylko aktyw centralny. Działania kształcące umysł i wzbogacające wiedzę są wysoko cenione przez działaczki w kołach terenowych. W przeprowadzonych bada-

---

¹⁰ R. Ratman-Liwerska, *Działalność oświatowo-wychowawcza stowarzyszeń kobiecych*, „Oświata Dorosłych”, 1984, nr 3, s. 143.

Tabela 1. Motywy uczestnictwa społecznego

Nazwa stowarzyszenia	Motywacja allo (socjo)centryczna						Motywacja egocentryczna														
	1			2			3			4			5								
	Motywy altruizmu			Motywy ideologiczno-polityczne			Motywy poznawcze			Motywy artystyczne i kulturalne			Motywy afiliacji			Motywy interesowności			Motywy samoafirmacji		
	Chęć działania na rzecz innych zwłaszcza kobiet poprzez prace usługowe, opiekuńcze i kulturalno-oświatowe			Chęć udziału w realizowaniu programu społeczno-politycznego i obywatelskiego, rozstrzygania spraw publicznych			Chęć uczenia się i wychowania przez prace popularyzatorsko-oświatowe i produkcyjno-kształcące			Chęć zaspokojenia zainteresowań twórczych i poczucia piękna w dziedzinie kultury i sztuki			Chęć atrakcyjnego spędzania wolnego czasu przez uczestnictwo w grupie, zabawy i rozrywki oraz wycieczki			Chęć korzystania z pomocy społecznej i usług techniczno-gospodarczych			Chęć uzyskania awansu społeczno-zawodowego, zrobienia kariery, uzyskania prestiżu		
	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%
	A – Własne motywy wstąpienia do stowarzyszenia i działania w nim																				
LKP	1	114	82	2	40	28	3	36	26	6	2	1	4	24	16	6	2	1	6	2	1
KGW	1	96	70	4	18	13	2	42	31	6	6	4	3	36	26	5	10	7	7	4	3
	B – Motywy wstępowania do stowarzyszenia i działania w nim przypisywane innym																				
LKP	1	74	53	4	22	16	3	32	23	–	–	–	2	40	29	5	18	13	6	4	3
KGW	3	42	31	5	4	3	1	54	40	–	–	–	4	34	25	2	52	38	–	–	–

Źródło: Badania własne.

niach nad motywacją uczestnictwa społecznego¹¹ okazało się, że motywy poznawcze, czyli chęć uczestnictwa w działalności oświatowej prowadzonej przez stowarzyszenia kobiece, pojawiły się na drugim miejscu rangowym u działaczek KGW oraz na trzecim u działaczek LKP w skali siedmiostopniowej (odpowiednio: 31% i 26% ogółu respondentów). Wyniki w tym zakresie przedstawiam w tabeli 1. Silne aspiracje poznawcze cechujące działaczki wiejskie wynikają, być może, z braków w wykształceniu oraz z mniejszych możliwości ich nadrobienia w środowisku wiejskim. Stowarzyszenia kobiece wypełniałyby tu więc istotną lukę, stwarzając warunki kształcenia swobodnego w różnorodnych formach. Upowszechnianie wiedzy jest w stowarzyszeniu kobiecym atrakcyjnym sposobem udostępniania i uprzystępniania szerokiemu ogółowi dorobku nauki. Prowadzona za pomocą prelekcji i wykładu popularnego, filmu, książki, czasopisma, wystawy, audycji radiowej i telewizyjnej w systematycznych zajęciach uniwersytetu powszechnego, klubu dyskusyjnego, szkoły aktywnej, czy też w formach oświatowych sporadycznie występujących, takich jak konferencja, sympozjum, sesja, indywidualnie lub zespołowo; przyczynia się do rozumienia trudnego języka nauki, wzbogacania zasobu wiadomości i kształcenia kultury umysłu.

Istotnym składnikiem kultury umysłowej są zdolności poznawcze. Ich rozbudzenie może być traktowane jako główny cel wychowania intelektualnego. Pod pojęciem zdolności poznawczych rozumiem takie cechy osobowości, jak: spostrzegawczość, wyobraźnia, krytycyzm i logikę myślenia, samodzielność w rozwiązywaniu problemów, zdolność do syntezy, bezstronność i obiektywizm w traktowaniu zagadnień, a także zainteresowania i samokontrolę poglądów. Zdolności intelektualne są warunkiem zdobywania wiedzy o otaczającym świecie, podstawą przygotowania do procesu pracy i przekształcania rzeczywistości. Nie wyczerpują jednak programu wychowania umysłowego. Do zadań tego programu należy również wdrażanie do samokształcenia, czyli umiejętności dobierania własnych sposobów zdobywania wiedzy za pomocą dostępnych środków na podstawie rozbudzonych zainteresowań.

Wychowanie umysłowe powinno decydować o wykształceniu nau-

---

¹¹ I. Ratmań-Liwerska, *Motywy uczestnictwa w organizacjach kobiecych*, „Więć Współczesna”, 1983, nr. 6, s. 83.

kowego światopoglądu, będącego wewnątrznie zgodnym systemem poglądów i przekonań człowieka o otaczającym go świecie przyrody i społeczeństwa, przekonań opartych na sprawdzonej wiedzy naukowej. Zadania wychowania umysłowego pozostają w ścisłym związku z wychowaniem społecznym, moralnym, estetycznym, fizycznym, z wychowaniem do odbioru kultury i wychowaniem do jej tworzenia, również z wychowaniem obywatelskim i ideowo-politycznym.

Formy wychowania intelektualnego stosowane w zbadanych stowarzyszeniach i wysoko oceniane przez działaczki, świadczą o tym związku, ponieważ stanowią ramy dla treści wychowania. Ocenę form pracy stowarzyszenia kobiecego, odnoszących się do określonych dziedzin wychowania w opiniach przewodniczących kół przedstawiam w tabeli 2. W ocenę tej respondentki dały pogląd na przedmiotowo-organizacyjne formy wychowania, które przewijają się w działalności o typowo oświatowym i wychowawczym charakterze, jak również w działalności gospodarczej i rekreacyjnej. Formy pracy, koła, o których piszą działaczki, to jednocześnie rodzaje form pedagogicznych, które znane są w literaturze fachowej. Zaprezentowane formy pracy są szczególnie cenione przez działaczki Kół Gospodyń Wiejskich. Zajmują u nich drugą pozycję na zastosowanej skali rangowej tabeli. U działaczek Ligi dopiero czwartą. Wysoka ocena opiera się nie tylko na tym, że w przekonaniu respondentek są to jedne z najlepszych form pracy koła, ale również na przekonaniu, że są to działania kształcące umysł i przez to potrzebne. Już poprzednio okazało się, że motywacja przynależności kobiet wiejskich do stowarzyszenia wiąże się z ich aspiracjami intelektualnymi. Potwierdziła to również analiza celów życiowych, wśród których działaczki KGW przywiązywały dużą wagę do zdobywania wykształcenia.

Kształcenie umysłu i wyposażanie go w wiedzę naukową jest w stowarzyszeniu kobiecym wielotematyczne i rozbudowane strukturalnie. Członkinie podkreślały znaczenie wiedzy naukowej z różnych dziedzin: produkcji rolnej i hodowli, ogrodnictwa, zdrowia, higieny osobistej i kosmetyki, świadomego macierzyństwa, wychowania dzieci, postępu technicznego w gospodarstwie domowym, nauk przyrodniczych i społecznych. Na uwagę respondentek zasługiwały też zagadnienia polityczne i światopoglądowe. Najczęściej działaczki uczestniczyły w kursach doszkalających, ale bardziej lubiane są przez nie konkursy, wystawy i pokazy oraz demonstracje produkcyjne. Cenią

Tabela 2. Ocena form pracy stowarzyszenia kobiecego, odnoszącego się do określonych dziedzin wychowania, w opiniach przewodniczących kół

Nazwa stowarzyszenia	Dziedziny wychowania realizowanego w stowarzyszeniach																				
	Wychowanie do pracy przez pracę			Wychowanie moralne przez działalność usługowo-opiekuńczą			Wychowanie obywatelskie przez udział w stanowieniu praw i norm			Wychowanie ideowo-polityczne przez działalność propagandową			Wychowanie intelektualne i światopoglądowe przez działalność późniawczą			Wychowanie estetyczne za pomocą upowszechniania i kreacji kultury i sztuki			Wychowanie do wczasów przez działalność zabawowo-rozrywkową i sportowo-turystyczną		
	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%	ran- ga	licz- ba	%
LKP	5	17	12	1	119	85	25	36	26	25	36	26	4	32	23	7	1	1	6	10	7
KGW	3	25	26	1	100	74	5	9	6	6	4	3	2	50	37	7	1	4	4	20	15

Uwaga! Procenty się nie sumują, gdyż respondenci w swobodnie formułowanych wypowiedziach wymieniali po kilka form pracy kół, sklasyfikowanych przez autora badań w siedmiu prezentowanych dziedzinach wychowania.

Źródło: Badania własne.

sobie też pomoc instruktorską. W tych kołach, gdzie preferuje się sprawy dokształcania i doskonalenia zawodowego za pomocą atrakcyjnych i przystępnych sposobów, występuje wysoka pozycja motywów poznawczych respondentek.

Wychowanie do aktywnego udziału w życiu społecznym, do pracy i kultury jest możliwe tylko przez kształcenie umysłowe, realizowane za pomocą form i metod dydaktyki. Kształtowanie postaw intelektualnych, a więc poznawczej dociekliwości, racjonalizmu, krytycyzmu, otwartości umysłu i uczciwości intelektualnej powinno sprzyjać rozwojowi kultury socjalistycznej. Zaspokajanie potrzeb intelektualnych wymaga spełnienia trzech warunków, jak to kiedyś ujął Ignacy Malecki, a więc:

1. tworzenia predyspozycji psychofizycznych rozwoju intelektualnego,
2. rozszerzenia i ugruntowania możliwości przyswajania wiedzy,
3. kształtowania warunków społecznych sprzyjających i stymulujących rozwój intelektualny¹².

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że stowarzyszenia kobiece w Polsce Ludowej starają się spełnić te warunki, w jakim jednak stopniu osiągają zamierzony efekt? Odpowiedź na to pytanie mogą przynieść dalsze badania naukowe¹³.

Izabela Ratman-Liwęrska

The dissemination of knowledge and science in Polish women's associations

Summary

Based on her own research, the author discusses the educational aims of the Polish Women's League and Rural Housewives' Circle, the types of activity practised by these associations and certain effects of that activity. In answer to the aspirations and interests

¹² I. Malecki, *Nauka a rozwój intelektualny społeczeństwa*, [w:] *Nauka w kulturze ogólnej*, cz. II, Wszelchnica PAN, Wrocław 1985, s. 17.

¹³ I. Ratman-Liwęrska, *Stowarzyszenie i jego funkcje*, Poznań 1989. Zob. też: *Kształcenie postaw prospołecznych jako rzeczywista funkcja stowarzyszenia*, [w:] *Kobiet polskie*, Warszawa 1987.

of women; the associations organized people's universities, counselling services and home management centres. The women's associations not only disseminated knowledge appropriate to the members' interests, but also carried out their own creative activities in the field of science. For example, investigations and analyses concerning the functioning of law in the family circle and in the position of women as citizens were carried out, as were studies from the field of social politics and living conditions of the population. The results of the research and investigations formed the basis for scientific discussions at meetings and conferences of a scientific or popular-scientific character. The dissemination of knowledge in women's associations provides an answer to the awakening of interests of an intellectual and outlook-forming tendency as well as the growth in public activities. The dissemination of a scientific spirit, on the other hand, finds its expression in women's association members' own research activity.

Изабела Ратман-Ливерска

Популяризация знаний и науки в польских женских обществах

Содержание

Автор на основе собственных исследований обсуждает просветительно-воспитательные стремления Лиги польских женщин и Кружков сельских хозяек, формы деятельности этих обществ и некоторые ее эффекты. В ответ на стремления и заинтересованности женщины эти общества организовали всеобщие университеты, консультации и центры домашнего хозяйства. Женские общества не только популяризировали знания, отвечающие интересам членов, но и вели собственную творческую деятельность на поле науки, в частности, выполняли экспертизы и анализы, касающиеся функционирования права в семейной и гражданской сфере применительно к ситуации женщин, разработки в области социальной политики и условий жизни населения. Результаты исследований и экспертиз становились основой научных дискуссий на научных сессиях и научно-популярных сессиях и симпозиумах. Популяризация знаний в женских обществах представляет собой ответ на пробудившиеся умственные и мировоззренческие заинтересованности, а также рост общественной активности, популяризация же науки находит отражение в собственной исследовательской деятельности членов женских обществ.